

Младен Бајаџић

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

ИСЛАМСКА ДРЖАВА ИРАКА И СИРИЈЕ (ISIS/ISIL) – НАСТАНАК, РАЗВОЈ, ИДЕОЛОШКИ ТЕМЕЉИ И ЦИЉЕВИ*

Сажетак

Талас унутардржавних сукоба који је погодио Блиски Исток и север Африке од 2011. године (познат и као „Арапско пролеће“) и наставак ратних сукоба у Ираку и Сирији, генерисали су ново поглавље у даљем јачању радикалног Ислама, екстремног вехабизма и тероризма у целом свету. Из Ал Каиде и других блискоисточних терористичких организација израстао је нови „демон“ међународног мира и безбедности - тзв. Исламска држава Ирака и Сирије (ISIS/ISIL), која је својом екстремном панисламском вехабистичком идеологијом и злочиначким деловањем превазишла све до сада познате радикалне екстремне верске покрете и терористичке организације, чак и саму Ал Каиду. Резултати деловања ISIS/ISIL су потпуно цепање територија Ирак и Сирије, а њени циљеви су и ширење на друге делове региона, али и Европу. Имајући у виду опасност коју ISIS/ISIL представља не само за Средњи и Блиски Исток, већ и за цео свет, тиме и Европу, Балкан и Републику Србију, у овом раду се покушава објаснити историјски развој овог покрета, корени и развој његове идеологије, платформа и стратегија политичког деловања, као његови и коначни циљеви.

Кључне речи: *Исламска држава Ирака и Сирије (ISIS/ISIL), вехабизам, селџуцизам, батизам, исламски радикализам, тероризам, Балкан.*

* Овај рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта под називом Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање организованом криминалу и тероризму у условима међународних интеграција. Пројекат финансира Министарство науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. 179045).

НАСТАНАК И РАЗВОЈ ИСЛАМСКЕ ДРЖАВЕ ИРАКА И СИРИЈЕ (ISIS/ISIL)

Исламска Држава Ирака и Сирије (Islamic State of Iraq and Syria – ISIS, al Dawla al Islamiya fi al Iraq wa al Shama, арап. دولة داعش او قارعة ايف ةيمالسال) или Исламска Држава Ирака и Леванта¹⁾ (Islamic State of Iraq and the Levant - ISIL), позната и као Исламска Држава (Islamic State-IS), тренутно представља непризнату протерористичку државу која под својом контролом држи велике делове територије Ирака и Сирије.²⁾ Као екстремна милитантна исламистичка „високо видљива али тајна организација“³⁾, ISIS/ISIL је као непризната држава формирана 3. јануара 2014. године у граду Фалуџи (Fallujah)⁴⁾, да би 29. јуна исте године, после освајања ирачког града Мосул, прогласила калифат (caliphate) са Абу Бакр ал-Багдадијем (Abu Bakr al-Baghdadi, Ibrahim Awwad Ibrahim Ali al Badri al Samarra) као калифом (Caliph).⁵⁾ У односу на друге познате протагонисте глобалног тероризма и тероризма уопште (Ал Каида и др.) и акционог панисламизма, ISIS/ISIL је вероватно најекстремнији, најопаснији и најокрутнији израз доктрине исламског цихада у модерним временима.⁶⁾ Многи још увек не препознају праву моћ и глобални утицај које овај „екстремни панисламски пара-државотворни покрет“ већ остварује у целом исламском свету и изван њега. Али, да би се разумела права природа, односно идеологија и

- 1) Левант је географско-културна регија која обухвата Кипар, Израел, Јордан, Либанон, Сирију, Палестину и део јужне Турске. Неки овим непрецизним појмом обухваћају и Египат и Грчку, мада се Грчка углавном изузима из ове области. Левант се углавном подудара с појмом Блиског Истока. У античком Риму се за Левант употребљавао назив Оријент (*Oriens* – исток).
- 2) Упореди: *Policy Report the Cririsi in Iraq, An Analysis of the Islamic State of Iraq and Levant (ISIL) with U.S. Policy Recommendations in Iraq*, Washington, JUNE 2014.
- 3) Barret, Richard, *The Islamic State*, The Soufan Group - TSG, New York, November 2014, p. 4.
- 4) *Policy Report the Cririsi in Iraq*, op. cit., p. 17.
- 5) *Sunni rebels declare new 'Islamic caliphate'*, Internet 12/11/2014, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/isil-declares-new-islamic-caliphate-201462917326669749.html>; Багдадаи се као калиф први пут обраћа јавности из Велике џамије ал Нури (*Grand Mosque of al Nuri in Mosul*); Историјски гледано, калиф се назива и Амир ал-Муминин (*Amīr al-Mu'minīn* - арап. „командант пуне вере“), владар територије која се зове „Земља ислама“ (*Dar al-Islam*), контролисана од калифата и подложна исламском закону; Сунити признају сва четири „праведна“ калифа: Мухамедов брат Абу Бакр (*Abu Bakr*), Омер Ибн ал-Хаттаб (*Umar ibn al-Khattab*), Осман Ибн Аффан (*Uthman ibn Affan*), и Али ибн Еби Талиб (*Ali ibn Abi Talib*), док Шиити смтрају Алија првим калифом (*Ali*); Springer, Devin R., Regensm, James L., David N. Edger, *Islamic Radicalism and Global Jihad*, Georgetown University Press, Washington, D.C., 2009, p. 2.
- 6) Eckman, James P., *The Islamic State: The New Jihad? - Issues in Perspective*, Grace University, Omaha, Nebraska, 13 September 2014.

стратегија деловања ISIS/ISIL, коначно и њени успеси у реализацији зацртаних циљева – широкој исламској револуцији (тактиком, побуна у региону, тероризмом и герилским ратовањем), која ће бити окончана стварањем калифата на територији Ирака, Сирије и Средњег Истока, неопходно је разумети да ISIS/ISIL није просто трансформисана мрежа Ал Каиде (Al Qaeda - „база“) на новим/иновираним панисламистичко-идеолошким принципима деловања, или нова глобална мрежа пан-исламистичких терористичких организација повезаних у нови јединствени оружани фронт. ISIS/ISIL пре представља све ово у карактеристичном јединству, које се остварује путем оружане инструментализацију радикалног Ислама и најекстремнијег панисламистичког фундаментализма и вехабизма, чијим идејама и стратегијом настоји надахнути (индоктринирати) цео исламски свет, али и много више, имајући у виду њене до сада постигнуте, а посебно коначне, циљеве.

ISIL/ISIS је првобитно формиран као радикална милитантна група Тахвид ва ал-Џихад (*Tawhid wa al-Jihad/Jama'at al-Tawhid wa-l-Jihad - JWTJ*), која корене вуче од сунитских фундаменталистичких група насталих у Ираку 2004. године након америчке инвазије Ирака.⁷⁾ Циљ им је био оружана борба против америчких и других западних трупа. До краја 2003. године припадници групе су, као претходница будуће ISIL/ISIS, деловали под окриљем милитантне исламистичке организације под руководством јорданског екстремисте и терористе Абу Мусаба ал-Заркавија (*Abu Musab al-Zarqawi/Ahmad Fadeel al Nazal al Khalayleh*), пријатеља и саборца Осаме бин Ладена још из 80-их година XX века. Године 2004. JWTJ мења назив у „Ал-Каиду у Земљи две реке“ (*al-Qa'ida of Jihad Organization in the Land of the Two Rivers*), познату и као „Ал-Каида у Ираку (*Al-Qaeda in Iraq – AQI*).⁸⁾ Почетком 2006. године AQI и пет милитантних групе оснивају *Врховни савет муџахедина/Мажлис Шура Ел-Муџахид* (*Mujahideen Shura Council/Majlis Shura al-Mujahidin - MSM*), чији вођа, после убиства Заркавија 2006. године у нападу америчке авијације, постаје прво Абу Хамза ал-Муса (*Abu Hamza al-Muhajir*), а после њега и египатски терориста и блиски Заркавијев сарадник Ајуб Ал-Масри (*Ayyub al-Masri*).⁹⁾ MSM је основан у циљу консолидације даље борбе против западних коалиционих снага и проамеричког ирачког режима, који је успостављен

7) *The Islamic State (ISIS, ISIL)*, Fact Sheet, Clarion Project, September 2014, p. 5.

8) Saltman, Erin Marie, Winter, Charlie, *Islamic State: The Changing Face of Modern Jihadism*, Quilliam, November 2014.

9) *Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL)*, Organisation of Islamic Cooperation (OIC), Canisius College, Model United Nations, 36th Annual Conference, 2014.

после пада Садама Хусеина, да би се коначно озваничило и стварање тзв. Исламске државе Ирака (*ISI*). До 2008. године године *ISI* је постао значајна снага у ирачким областима Ал Анбар (*Al Anbar*), Ниниве (*Nineveh*), Киркук (*Kirkuk*) и другим. После смрти Ал-Масрија, 2010. године вођа *ISI* постаје Абу Бакр ал-Багдади, теолог по образовању и уверени сунитски екстремиста, који чврсто вођство и организацију *ISI*, која наставља са терористичким акцијама и оружаном борбом против америчких снага. Све до 2012. године *ISI* у Ираку није представљао значајну оружану силу. Регионална експанзија *ISI* и њено претварање у борбене структуре из којих ће израсти *ISIL/ISIS* почиње избијањем грађанског рата у Сирији, када *AQI* склапа савезе са другим сиријским екстремним организацијама које су, као опозиција режиму Башара ал Асада (*Bashar al Assad*) у Сирији добијале отворену војну и финансијску помоћ од западних сила. Наиме, почетком рата у Сирији 201. године Ал-Багдади шаље снаге *ISI* под командом Абу Мухаемеда ал-Јавланија (*Abu Muhammad al-Jawlani*) преко ирачко-сиријске границе да се боре против режима Ал Асада под заставом НУсра фронта (*JN*). У том периоду *ISI* је изразио формално верност Ал Каиди и њеном врховном вођству¹⁰⁾, до 2013. године се борио против шиитских ирачких паравојних формација, а после повлачења америчких снага и против прозападне ирачке владе. Циљеви *ISI* су били: 1/ изоловање америчких снага од савезника у региону; 2/ спречавање сарадње Ирачана са марионетском прозападном владом Ирака; 3/ оружане активности против хуманитарних радника и цивила заплесних на инфраструктурним објектима; и 4/ усмеравање интересовања и активности америчких војних снага на сунитско-шиитски грађански рат где би шиити постали мета западних сила.¹¹⁾ Због сукоба *ISI* са другим исламистичким групама и фракцијама у Сирији (пре свега Шиитима), вођство Ал Каиде је наредило распуштање *AQI*, али је та наредба постала „камен раздора“ између Ал Каиде и *AQI*, јер је вођа *AQI* Абу Бакр ал-Багдади одбио наређење вођа Ал Каиде. Тиме је и суштински отпочео идеолошки и организационо-акциони сукоб између *AQI* – односно *ISIL/ISIS* у настанку и развоју, и Ал Каиде.¹²⁾

Шта, у ствари, разликује *ISIS/ISIL* од глобалне терористичке мреже Ал Каиде. На идеолошком плану, *ISIS/ISIL* је продукт деценијског теолошког неслагања унутар Ал Каиде, засниваног у

10) *Policy Report the Crisis in Iraq, op. cit, p. 10.*

11) *Ibid, p. 8.*

12) Saltman, Erin Marie, Winter, Charlie, *Islamic State: The Changing Face of Modern Jihadism, op. cit., p. 30-31.*

новије време на сукобу наследника Осаме бин Ладена (*Osama bin Laden*) на челу Ал Каиде Ајмана ал Завахирија (*Ayman al-Zawahiri*) и Абу Бакр ал-Багдадија, вође AQI од 2010. године. Багдади и Завахири су имали потпуно супротна мишљења и ставове око тумачења природе циџаха из Курана, тиме и природе борбе, односно циџаха Ал Каиде и њених коначних циљева. Одбијајући да се потчини централној власти Ал Каиде, Багдади је учење и акциони програм Ал Завахирија и његовог руководства прогласио „антитезом – супротношћу Алаху (*antithetical to Allah*) због одсуства јасних ставова о природи циџаха из Курана и циљева деловања Ал Каиде.¹³⁾ Другачије речено, сукоб је избио и трајао око тумачења природе Исламског калифата (*Islamic caliphate*, арапски *al-Khilafah*) - јединствене исламске државе у којој сви Муслимани треба да се обавежу на верност и оданост, а која ће бити организована на принципима стриктног тумачења исламског закона „Шеријата“ (*Islamic law*).¹⁴⁾ Концепт калифата који је заговарала Ал-Каида није био заснован на лидерству (калифи као вођи) или територији. Уместо тога, он симболизује крајњи циљ који се жели постићи успјешним глобалним циџахом и представља коначну тачку победе, у којој Муслимани живе под Божјом власти, без мешања корумпираних елемената.¹⁵⁾

С друге стране, идеологија AQI/ISIS/ISIL се заснива на екстремном Салафизму, односно такфири тумачењу Ислама (*extreme salafist/takfiri interpretation of Islam*), што значи да свако ко се у суштини противи стриктном (ригидном) тумачењу исламских закона и владавини ISIS/ISIL – апсолутистичке исламске државе Ирака и Сирије и нуклеуса будућег калифата, представља отпадника (*murtad*) или неверника (*kafir*). На основама тумачења и пропагирања овакве идеологије ISIS/ISIL, као и милитантне стратегије његовог деловања, ал-Багдади одбацује идеју Ајмана ал-Завахирија - постепено постизање консензуса унутар исламског света (посебно између Сунита и Шиита) о мирном начину стварања будућег калифата. Абу Бакр ал-Багдади заузима екстремне ставове да се исламски режим (калифат) мора целом исламском свету наметнути макар и силом. Кулминација сукоба на релацији Завахири – Багдади

13) Eckman, James P., *The Islamic State: The New Jihad? - Issues in Perspective*, op. cit.

14) Термин калифат (*caliphate, al-Khilafah*) означава јединствени систем овоземаљске владавине наследника посланика Мухамеда (Prophet Muhammad) над заједницом исламских верника; Commins, David, *The Wahhabi Mission and Saudi Arabia*, I.B.Tauris & Co Ltd, London, 2006, p. 2.

15) Roy, Olivier, *The Failure of Political Islam*, Harvard University Press., Cambridge, Massachusetts, 1994, pp. 42-43.

десила се почетком 2013. године¹⁶⁾, а већ 09. априла 2013. године Багдади отворено позива на побуну против врховног вођства Ал Каиде, уједињује ISI, односно бивши ирачки огранак Ал Каиде (AQI) са Сиријском џихад побуњеничком милицијом (*Syrian jihadist rebel militia*) познатом као Нусра фронт (*Nusra Front/Jabhat al-Nusra in al-Sham - JN*), чиме је отпочело уједињење ових терористичких организација у Исламску државу (ISIS/ISIL). Ал-Завахири је у писменом обраћању позвао лидере ISI и Нусра фронта да одбију Ал-Багдадијеву стратегију оснивања ISIS/ISIL и захтевао практично гашење ISIS/ISIL, екскомуникацију Ал-Багдадија¹⁷⁾, спречавање крвавих освета над борцима исламских милитантних група у Ираку који се не слажу са Багдадијем, и наставак борбе за опстанак и даљи развој Исламске државе Ирак (*Islamic State in Iraq*), при чему је за Ал-Багдадија била превиђена улога емира за Ирак.¹⁸⁾ Међутим, Абу Бакр ал-Багдади одбија ове предлоге и наставља са даљом изградњом ISIS/ISIL. Уз помоћ Амр ал Абсија (*Amr al Absi/Abu al Athir al Shami*), Сиријца рођеног у Саудијској Арабији, чијег су брата убили други побуњеници док је водио про-ISIS/ISIL групу на северу Сирије, Ал-Багдади постаје вођа свих милитантних група у Сирији, после чега ISIS/ISIL постаје водећа снага у Сирији и центар за регрутовање чланова Нусра фронта и других побуњеничких група у Сирији, и добијање донација и других видова подршке изван Сирије од противника режима Башара ал Асада.¹⁹⁾ Абу Бакр Ал-Багдади тако постаје вођа радикалног Ислама у Ираку, а ISIS/ISIL учвршћује власт и контролу у великом делу Ирака, настављајући да спроводи агресивну кампању регрутовања мотивисаних исламских радикала, коју прате и брутална немилосрдна погубљења шиитских Муслимана, Хришћана и других не-сунитских Муслимана. Оно што Ал Каида није успела, Абу Бакр Ал-Багдади

16) Багдади је, обраћајући се путем првог видео снимка, прогласио стапање Ал каиде са Нусра фронтом, а у другом видео обраћању је озваничио преузимање врховне команде од Завахирија над Ал каидом; Упореди: Eckman, James P., *The Islamic State: The New Jihad? - Issues in Perspective*, op. cit.

17) Saltman, Erin Marie, Winter, Charlie, *Islamic State: The Changing Face of Modern Jihadism...*, pp. 30-31.

18) Ayman al-Zawahiri's, *Letter to the leaders of the two Jihadi groups: Shura of the Islamic State in Iraq and Shura of Jabhat al-Nusra in al-Sham*, Rajab, 13, 1434; Појдини сматрају да је Ал-Нусра један од главних узрока сукоба између ISIS/ISIL и Ал-Каиде. Ал-Нусра, у почетку продужена рука Багдадијеве ISI у Сирији, поделила се на два дела након што је њен заповедник Абу Мухамед Џевлани отказао верност Багдадију. Већи део Ал-Нусра се придружио новоформираном огранку ISI у Сирији, док је мањи део задржао име Ал-Нусра и остао веран Ајману Ал-Завахирију и Ал-Каиди.

19) Barret, Richard, *The Islamic State*, op. cit., p. 17.

успева – силом ујединити готово све исламске екстремисте у реализацији идеје стварања Исламског калифата.²⁰⁾

Друга значајна разлика између ISIL/ISIS и Ал Каиде је што се ISIL/ISIS показао изузетно софистицираном организацијом, са свим неопходним индоктринирајућим и организационим вештинама и другим потенцијалима (оружаним, финансијским и др.), који превазилазе све оно што је у свом програму и акционом деловању икада била Ал Каида. Злочиначка нетрпељивост према било чему што долази изван не-исламског света, крутост и ригидност према поделама унутар Ислама и различитим мишљењима о начину вођења цихада (одбацавање шиитских захтева и др.)²¹⁾, основне су одлике Ал-Багдадијевих следбеника. Такође, ISIL/ISIS под руководством Ал-Багдадија одбацује чињеницу постојања националних држава на Блиском Истоку, сматрајући да су оне настале под утицајем Запада, негира значај постојања више арапских лидера као вођа тих држава, намећући идеју о једном вођи – имаму (*Imam*) који ће носити „барјак истине“ (*banner of truth*) и владати новим калифатом. На тим основама се отвара и радикализује широки оружани фронт ISIL/ISIS у функцији стварања калифата – „истинске исламске државе која ће бранити Муслимане и изнутра и извана“, и брзо заузимање више од трећине територије Сирије и велика пространства Ирака. ISIL/ISIS по територији коју контролише, обиму својих ресурса (оружани потенцијали и др.), постао ненадмашан у историји не само исламских, већ и свих других екстремистичких организација за које се зна да су икада постојале и деловале. У акционом смислу ISIS/ISIL није ограничио своје деловање само на територију Ирака и Сирије. Њени терористички огранци су извршили и више десетина напада у другим арапским областима (Бејрут и др.), а ISIS/ISIL је почетком 2014. године најавио и стварање нове либанске армије у циљу борбе против Хезболаха и његових присталица у Либану, чиме је још једном доказао отворену нетрпељивост према Шиитима (Хезболах је шиитска проиранска терористичка организација у Либану).²²⁾ Пролеће 2014. године обележили

20) Упореди: Saltman, Erin Marie, Winter, Charlie, *op. cit.*, pp. 31-32.

21) Вође ISIL/ISIS су следбеници салафизма, екстремне верске секте настале из сунитског Ислама, који су приказали отворену нетрпељивост према припадницима осталих вероисповести или секти (хришћани, језиди, шиити), као и оним сунитским муслиманима који се не слажу са салафистичким тумачењем Ислама. Сви који пружају отпор идеологији и стратегији борбе ISIL/ISIS, изложени су страховитом прогону и злочинима, а ISIL/ISIS је над курдским језидима извршило прави геноцид, оптужујући их за обожавање ђавола.

22) Поред Шиита, ISIS/ISIL прогони и друге верске мањине (хришћане и језиде), као и друго мањинско становништво (Курде, Асирце и Јермене).

су оружани инциденти ISIS/ISIL и са граничним снагама Турске, због чега је Турска покренула припреме за оружана дејства против ISIS/ISIL, а у дипломатској офанзиви је оптужила Саудијску Срабију и Катар да финансијски помажу ISIS/ISIL.²³⁾

Процене су да снаге ISIS/ISIL броје десетине хиљада бораца, којима су се придружили ветерени цихада из Ирака, Залива, Северне Африке и Европе (Немачке, Француске, Велике Британије, Холандије, Белгије, Шведске, Данске, Шпаније, Ирске, Аустрије, Италије, БиХ, Азербејџана, Албаније, Руске Федерације – Чеченије, Републике Србије – Рашко-Полимска област, и др.).²⁴⁾ Поред учешћа у самоубилачким и другим терористичким и борбеним акцијама, „страни“ борци у снагама ISIS/ISIL заузимају и значајна руководећа места, као што је то, на пример, чеченски екстремиста Омар Ал-Шишани (*Omar al-Shishani*).²⁵⁾

Поред омасовљавања својих оружаних снага ISIS/ISIL, настоји ојачати и своју укупну организациону структуру, неопходну за функционисање њиховог „калифата“. Поред Абу Бакр Ал-Багдадаија, калифе и вође ISIS/ISIL, врх ISIS/ISIL чине два савета: Шура савет (*The Shura Council*) и Шеријатски савет (*The Sharia Council*).

Шура савет предводи Абу Аркан ал Амери (*Abu Arkan al Ameri*) и има девет или једанаест чланова. Савет је одговоран за преношење наредби од Ал-Багдадаија у ланцу командовања обезбеђивање њиховог спровођења. Он одлучује о законима и њиховој примени, где се његова овлашћења у одређеној мери преклапају са Шеријатским саветом, који одлучује о верским питањима. Сматра се да су чалнови овог савета и Ебу муслиман ал Туркмани (*Abu Mu-*

23) Barret, Richard, *The Islamic State*, op. cit., p. 18.

24) Према извештајима CIA из септембра 2014. године, снаге ISIS/ISIL броје чак и преко 30.000 бораца. Од тога се стотине држављана Француске, Велике Британије и Јордана се бори у редовима ISIS/ISIL. Француски министар унутрашњих послова потврдио да је око 930 француских држављана укључено у цихад, а одмах иза Француске по броју исламистичких добровољаца је Јордан са 900 бораца. Британска влада је потврдила да је најмање 600 британских грађана отишло у Ирак и Сирију да се бори на страни ISIS/ISIL, али британске обавештајне службе процењују да их може бити и до 2.000; „Islamska država: Puno stranaca, 30 iz Crne Gore“, *Mondo*, Interent 18/11/2014, <http://mondo.me/a394374/Info/Svijet-Islamska-drzava-Puno-stranaca-30-iz-Crne-Gore.html>; Blanchard, Christopher M., Humud, Carla E., Nikitin, Mary Beth D., *Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response*, Congressional Research Service, RL33487, September 17, 2014; CIA: Islamic State Group Has up to 31,500 Fighters, Thursday, 11 Sep 2014, Internet 18/11/2014, <http://www.news-max.com/Newsfront/Islamic-State-Numbers-cia/2014/09/11/id/594161/>; „ISIS can 'muster' between 20,000 and 31,500 fighters“, CNN; Internet 18/11/2014, <http://edition.cnn.com/2014/09/11/world/meast/isis-syria-iraq/>; Ирачки експерти за безбедност цене да се око 100 хиљада цихадиста бори на страни ISIS/ISIL, од чега 15 хиљада странаца.

25) Процену су дале америчке обавештајне структуре; Упореди: *Policy Report the Crisis in Iraq*, p. 37.

slim al Turkmani); Ебу Али ал Анбари (*Abu Ali al Anbari*); Ебу Ајман ал Ирачки (*Abu Ayman al Iraqi*), уједно и члан Војног савета; Амр ал Абси/Абу ал Атхир/Амру ал Абси Ал Шами (*Amr al Absi/Abu al Athir/Amru al Absi al Shami*), задужен за медији, и Ебу Мухамед ел Аднани Ал Шами (*Abu Muhammad al Adnani al Shami*), портпарол Исламске државе.²⁶⁾

Шеријатски савет, као најмоћнији орган ISIS/ISIL директно надгледа Абу Бакр Ал-Багдадаи. Савет има шест чланова и његове дужности укључују избора калифа и обезбеђење сагласности свих других делова администрације са шеријатским законом. Уз помоћ шеријатских комисија Савет обезбеђује страначку дисциплину и поштовање шеријатских правила, одлучује о казни за кршење Шеријата, надгледа рад шеријатске полиције и судова (*sharia police and courts*) и Идеолошке комисије (*dawa*) у ISIS/ISIL и изван ње.²⁷⁾

Испод ових савета делује још пет савета за поједине области функционисања ISIS/ISIL: 1/ *Савет за безбедност и обавештајне послове (Security and Intelligence Council)*, одговоран за елиминисање ривала Абу Бакр Ал-Багдадија и сламање отпора централној власт, и друге безбедносне и обавештајне послове, и има мрежу филијала широм ISIS/ISIL; 2/ *Војни савет (The Military Council)* је задужен за оружана дејства и одбрану освојених територија; 3/ *Покрајински савет (Provincial Council)* руководи администрацијом ISIS/ISIL у 18 провинција (вилајета - *Wilayat*): Анбар, Багдад, Дијала, Фалујех, Јануб; Киркук; Ниневех, Салахуди у Ираку; Алепо, Ал Бадилах (Хомс), Ал Барака (Хасака), Дамаск, Хама, Идлиб, Ал Кхаир, Ал Рака, и Ал Сахел у Сирији; и гранична покрајина Ал Фураг (Еуфрат); 4/ *Финансијски савет (Finance Council)*; и 5/ *Савет за медије (Media Council)*.²⁸⁾ Прем другим изворима, Савет за безбедност и обавештајне послове се раздвојио у два савета: Савет за безбедност (*Security Council*) и Савет за обавештајне послове (*Intelligence Council*), и да, уз горе наведене савете, делују и Правни савет (*Legal Council*) и Савет за помоћ борцима (*Fighters Assistance Council*).²⁹⁾

Преко ових савета ISIS/ISIL настоји да контролише операције и активности својих оружаних и цивилних структура, уз апел исламистички орјентисаним борацама, научницима, свештеници-

26) Barret, Richard, *The Islamic State*, op. cit., p. 29.

27) Ibid, p. 30.

28) Упореди: Ibid, pp. 30-33.

29) Saltman, Erin Marie, Winter, Charlie, *Islamic State: The Changing Face of Modern Jihadism*, op. cit., pp. 37.

ма, судијама, лекарима, инжењерима, и административним стручњацима из свих области из целог света да се преселе на простор који контролише ISIS/ISIL у циљу њеног даљег развоја и јачања.³⁰⁾ ISIS/ISIL је посебно ангажована на обезбеђивању финскијских средстава за своје укупне оружане и цивилне активности, и сматра се да њена укупна финансијска моћ износи близу две мијарде долара. Новац потиче од шверца нафте са нафтних поља у Ираку и Сирији, продаје електричне енергије, пореза од других произвођача нафте и електричне енергије, продаје хране и житарица, запленог новца из банака у градовима које су окупирани, донација, и сл.³¹⁾ Такође, ISIS/ISIL настоји да искористи мафијашко-наркотичке канале и руте за прелаз из Сирије у Турску, и даље Грчку, Бугарску, Македонију, Србију, БиХ, Хрватску, и даље ка ЕУ, где би се појавио као битан фактор трговине наркотицима.

ИДЕОЛОГИЈА ISIS/ISIL

Идеолошке корене настанка и деловања ISIS/ISIL чини јединство два веома различита правца мишљења унутар Ислама. Први, који је и доминантан у ISIS/ISIL, је канон исламског фундаменталистичког мишљења које је настало још у XIV веку, а које је у XVIII веку теоријски и политичко-програмски уобличио Мухамед ибн Абд ал Вахаб (*Muhammad ibn Abd al Wahhab/ Muhamed ibn Abdel Vahab ibn Sulejman ibn Muhamed ibn Ahmad ibn Rašid al Tamimi*), по коме је учење, као и његови следбеници и поборници прозвано вехабизам/вахабизам, и селаризам/селефизам, односно савремена селаристичка идеологија. Наиме, вехабизам је изворно био чисто религијски феномен, везан пре свега за специфичне политичке и историјске услове на подручју данашње Саудијске Арабије крајем XVII и почетком XVIII века.³²⁾ Као родоначелник вехабизма - вероватно највеће пуританске секте Ислама, Абд ал-Вахаб је постао познат као вехабија (*Wahhabis*) и салафиста (*Salafi* – сапутник пророка Мухамеда), а следбеници Ал-Вахабовог учења – вехабије се доживљавају као они који заговарају и упражњавају најчистији облик Ислама. Абд ал-Вахаб је позвао све муслимане да

30) "Baghdadi vows revenge in announcing 'Islamic State' ", ALMONITOR, Internet 18/11/2014, <http://www.al-monitor.com/pulse/security/2014/07/iraq-syria-baghdadi-call-muslims-caliphate.html>.

31) Детаљније у: Barret, Richard, *The Islamic State*, op. cit.

32) О развоју вехабизма у Саудијској Арабији види у: Commins, David, *The Wahhabi Mission and Saudi Arabia*, op. cit.

се врате изворном Исламу, прогласио је џихад свим неверницима и не-муслиманима, позвао на апсолутни монотеизам, одбацујући сву исламску праксу након трећег века муслиманске ере као јеретичку иновацију Ислама, и позвао на поновно увођење такфира (*takfir*) - процеса проглашења другог муслимана отпадником чије је убиство легитимно.³³⁾ У данашњим условима такфир је контраверзни начин оправдања примене силе у терористичким активностима. Он изворно прописује систем „преступа против Ислама“: политеизам; коришћење медијатора за Бога; одбијање да су немуслимани нејверници; сматрање да су неисламски закони супериорнији од божанског закона; мржња свега што Пророк практикује; исмевање Ислама или Пророка; коришћење магија; подржавање или помагање неверника против Муслимана; веровање које заговара не-упражњавање Ислама; и одбијање студирања и практиковања Ислама. На истим принципима Абд ал-Вахаб је успоставио принцип оправдања џихада - ко год не поштује такфир против неверника је такође неверник.³⁴⁾

С друге стране, „селафизам/селефи Ислам или селефизам“ (*Salafi Islam* or *Salafism*) изворно подразумева учење о неопходности поновног враћања чистом Исламу пророка Мухамеда (*Prophet Muhammad*) и других праведних предака (*As-Salaf as-Salihun*) који су живели у VII веку н.е. Селафизам у суштини представља облик исламског фундаментализма, покрет који заговара враћање на изворни Ислам тако да је сличност између њега и вехабизма заиста велика и веома је тешко направити јасну разлику између њих.³⁵⁾ Поједини исламолози стога салафије популарно називају „вехабијским рођацима у дипломатском оделу“. Упоређујући ове покрете, вехабизам се одређују као ултраконзервативни селафизам, мада поједини заговорници селафизма критикују вехабизам да се не придржава начела ригорозних поставки Ислама.³⁶⁾

У доктринарном смислу, вехабизам се, као издвојено мишљење унутар Ислама, суштински разликује од *суфизма/терикатизма*

33) Springer, Devin R., Regensm, James L., David N. Edger, *Islamic Radicalism and Global Jihad*, *op. cit.*, pp. 29-30.

34) Ibid; Ал Вахабове снаге су уништавале многе сакралне светиње и објекте, чак и свето шиитско ходочашће у Карбали у Ираку, где се налазио гроб Хусеина, једног од два унука Мухамеда и централне фигура у шиизму (*Shi'ism*). Ал Вахабов је тако обликовао екстремна исламска верска уверења и дао значајан допринос њиховој рационализацији као темељу да будуће генерације екстремних исламиста следе глобални џихад – свети рат против неверника.

35) Abbas, Tahir, *Islamic Political Radicalism: A European Perspective*, Edinburgh University Press Ltd, Edinburgh, 2007, p. 96.

36) Commins, David, *The Wahhabi Mission and Saudi Arabia*, *op. cit.*, p. 173.

(*sufis/tariqatists*).³⁷⁾ Вехабизам наводно представља „чист” Ислам, где је прави само исламски пророк и халиф (Мухамед - *Muhammad/Abū al-Qāsim Muḥammad ibn ‘Abd Allāh ibn ‘Abd al-Muṭṭalib ibn Hāshim*) и четири „праведне халифе“ (мадхаби/*madh'hab*). Вехабије се оштро залажу за *стриктни монотеизам (тахвид-tawhid)* и противе се суфизму/тарикатизму као одступању од изворног Ислама.³⁸⁾ Они траже обнову зачетака Ислама кроз његово чишћење од суфизма и нове нелегитимне иновације Ислама „*бид’ах*“ (*bid’ah*). Вехабије се искључиво слажу са прописима четири мадхаба (*madhab/madh'hab*) који могу бити тестирани само позивањем на Куран (*Qur’an*) и Суна (*Sunna*). Мадхаб је, као верска и правна доктрина (школа) сунитског муслиманског права, настао у XVIII и IX веку. Од ових бројних доктрина/школа само су четири сачуване: 1/ ханифитска, маликитска, шафитска и ханбалитска (*Hanifite, Malikite, Shafiyite, Hanbalite*), назване по њиховим оснивачима Абу Ханифи (*Abu Hanifah*), Малик ибн Анасу (*Malik ibn Anas*), ал-Шафију (*al-Shafiyā*) и Ибн Ханбалу (*Ibn Hanbal*). Ове школе су прихваћене као непобитне и коначне у тумачењу исламских закона. Синтеза ових доктрина је верна основним начелима сунизма.³⁹⁾ Од ових школа ханибалитска је најнетолерантнија јер захтева максималну/пуританску строгост у придржавању свих норми шеријатског права.⁴⁰⁾

37) У случају суфизма ради се о својеврсном исламском мистицизму, за који се користи арапски термин „тесавуф“ (*tasawwuf*), што значи „бити мистик, суфија“. Циљ суфизма - исламског мистицизма је приближавање Богу, а пут којим се мистик приближава Богу и који води до одређених духовних стања назива се „тариџ“ (*tariq/ turūq*); Детаљније у: Вукомановић, Милан, „Суфизам – унутрашња димензија Ислама“, *Филозофија и општество*, Бр. 2/2008, стр. 129-147.

38) Abbas, Tahir, *Islamic Political Radicalism: A European Perspective, op. cit.*, pp. 34.

39) Иако наизглед монолитни, исламски свет и религија су током свог развоја пролазили кроз многобројна искушења, размирице и сукобе. До сукоба је дошло из више разлога, посебно због борбе за превласт и вођство унутар исламског света у борби за политичког вођу исламске заједнице. Унутрашња превирања и борбе су довеле до две, у оквиру Ислама, често супростављене заједнице - *сунитске* већине који су за вође заједнице признавали калифе, и *шиитске* мањине која сматра да политичко и верско вођство може потицати само из једног извора – од имама. Сунити, већинска група муслимана, за законе Мухамедове настављаче прихватају Абу Бекра, Омара, Отмана и Алију и законодавство које тумаче правни стручњаци заједнице. Шиити су малобројнија фракција која је назив добила по изразу „*Ši’ at Ali’*“ („Алијева странка“); Ђаковац, Александар, Радован Биговић, *Лексикон хрешћанства јудаизма и ислама*, Београд, Агенција „Матић“, 2006, стр 237, 251.

40) Ханефитска школа има највећи број присталица и њу подржава 50% муслимана у свету. Њено учење је распрострањено у већини исламских земаља, а прихваћена је и од стране муслимана на Балканском полуострву. Маликатску школу подржава око 27% муслимана у свету, највише у Алжиру, Тунису, Либији, Мароку и исламским земљама Западне Африке. Шафитску школу подржава око 17% муслимана у свету, већинска је у Индонезији, Судану, Сомалији и Курдистану, а званично учење је у Малезији и Брунеју. Заједно са ханефитском школом дели примат међу сунитима у Египту, Сирији, Турској, Ираку, Јордану, Палестини и Либану. Ханбалитску школу следи око 6% муслимана, претежно

Вехабизам, односно његове кључне теолошко-идеолошко поставке су: ширење ханафијске доктрине (*Hanafi madhhab*), поштовање принципа таклида (*taqlid*) - исламског традиционализма⁴¹⁾, односно прописа четири мадхаба, и оштро одбацавање потребе за „увођењем независних судова - иџтихад (*ijtihad*), које се сматра кључним условом за обезбеђивање одрживих идеолошких и теоријских основа за формирање истинске светске заједнице муслимана, односно светске исламске државе (*Ummah*).⁴²⁾

Вехабије сматрају исправним само клањање/омаж Алаху (*ибадат - ibadat*) на начин како је то прописано у Курану и Суну, а све остало по њима је одступање од изворног Ислама. У друштвеној пракси (*муамалат - muamalat*), све је дозвољено уколико није изричито забрањено по Курану и Суну. Вехабијски идеолози су посебно критични према суфистичком поштовању светаца и шеика као молитвеника и споне између верника и Алаха. Свако претерано обожавање и величање исламских светаца (чак и пророка Мухамеда) они сматрају одступањем од монотеизма, који прописује искључиво обожавање Алаха и никог другог. Поред стриктног залагања за Шеријат⁴³⁾, вехабије искључују постојање другог скривеног - мистичног знања и утицаја у Исламу које је наводно доступно само свецима и суфи шеицима. Не признајући мистичну способност светитеља и самог Пророка коју посредује Алах у име муслимана, Вехабије оспоравају легитимитет молитве упућене свецима. Они одбијају да се благослов (*baraka*) може преносити кроз просветитеље, артефакте и шеике везане за њих (као што је светиња), чиме одбацују традиционалну суфистичку праксу ходочашћа у суфистичке храмовима (*ziyarat*), читање Курана на гро-

становништво Арабијског полуострва; Детаљније у: Смаилагић, Неркез, *Лексикон ислама*, Свјетлост, Сарајево, 1990.

41) Таклид се сматра теоријским заштитом од продора модернистичких исламских ставова засниваних на утицају западног образовања, чиме се угрожава интелект Муслимана који постају неверници (*kafir*); Abbas, Tahir, *Islamic Political Radicalism: A European Perspective*, *op. cit.*, pp. 87.

42) Ibid.

43) Исламски закон (Шеријат или Божја стаза) представља скуп „божански откривених општих начела, упута и вредности“; Еспозито, Џон Л., *Исламска претња – мит или стварност*, Београд, Просвета, 1994, стр. 44; Шеријат изворно значи „пут ка појилишту“, „пут који се следи“. Према исламском веровању овај закон је утемељен на Божијој објави и има четири главна извора: 1/ Куран, за кога муслимани верују да је одувек постојао на небу, а онда га је мелек Џибрил поступно објавио Мухамеду; 2/ Сунна, књига у којој је забележена традиција о Мухамедовом животу; 3/ Иџма - сагласност заједнице; и 4/ Кијас – закључивање на основу прва три извора; Ђаковац, Александар, Биговић, Радован, *Лексикон хришћанства јудаизма и ислама*, Београд, Агенција „Матих“, 2006, стр 250.

бљима, хвале светитељу или шеику певањем (*maulids*), и коришћење амајлија и талисмана.⁴⁴⁾

Посебно је значајна разлика између *вехабија* и *тарикати-ста* у тумачењу „борбе за божију ствар“ - „исламског светог рата“ (џихад/*jihad/jihaad*). У том смислу се може говорити и о посебној доктрини џихада, чији су филозофски и програмски темељи изнети у у списима најпознатијих радикалних исламских теоретичара, као што су: Ибн-Тејмија (*Ibn-Taymiyyah*), Ибн-Абд-ал-Ваххаб (*Ibn-Abd-al-Wahhab*), Рашид Рида (*Rashid Rida*), Хасан ел-Бана (*Hasan al-Banna*), Абу-А'ла Мевдуди (*Abu-A'la Mawdudi*), Сајид Кутб (*Sayyid Qutb*), Шукри Мустафа (*Shukri Mustafa*), Абд-ал-Салам Ал-Фараг (*Abd-al-Salam al-Farag*), и Абдулах Азам (*Abdullah Azzam*).

Према учењу Сајида Кутба, филозофа, писца и главног идеолога „Муслиманске браће“ у Египту (*Muslim Brotherhood - al-Ikhwān al-Muslimūn*), разлози за џихад су: „да се успостави Божија власт на земљи; да се људски послови организују у складу са правим смерницама датим од Бога; да се укину све сатанске снаге и сатански систем живота; да оконча владавину једног човека над другима, јер су сви људи Божија створења и нико нема овлашћења да их учини својим слугама, или да направи произвољне законе за њих. Ови разлози су довољни за проглашење Џихада“.⁴⁵⁾ Бин Ладенов учитељ и шеик Абдулах Азам сматра потпуно исправним одређење џихада као „мача“, и каже: „Само џихад и пушка: нема преговора, нема конференција и нема дијалога“.⁴⁶⁾ Следећи радикални исламски идеолог Абу-А'ла Мевдуди описује џихад, Ислам и Муслимане на следећи начин: „Дакле, ако је Ислам „религија“ а Муслимани су „нације“, „џихад“ постаје бескористан појам. Али истина је да Ислам није „религија“, а „Муслимани“ нису „нација“. У стварности, **Ислам је револуционарна идеологија и програм који настоји да промени друштвени поредак у целом свету и поново га уреди у складу са својим начелима и идеалима.** „Муслиман“ је назив те међународне револуционарне партије организоване у Ислам као снагу овог револуционарног програма. И „џихад“ се односи на револуционарну борбу и велики напор који исламска странка уноси у борбу за постизање овог циља“.⁴⁷⁾ Абд-ал-Салам

44) Упореди: Yemelianova, Galina M., „The Growth of Islamic Radicalism in Eurasia“, In Abbas, Tahir, *Islamic Political Radicalism: A European Perspective*, Edinburgh University Press Ltd, Edinburgh, 2007, pp. 90.

45) Qutb, Sayyid, *Milestones*, New Delhi, India, Islamic Book Service, 2002, p. 54.

46) Azzam, Abdullah, *Join the Caravan*, Internet 12/12/2011, www.al-haqq.org.

47) Abu-A'la Mawdudi, *Jihad in Islam - In the Name of Allah the Merciful the Compassionate*, The Holy Koran Publishing House, Beirut, Lebanon, March 27, 2006, p. 5.

Ал-Фараг, идеолог терористичке организације Ал-Џихад у Ефишту (*Al-Jihad*) такође велича џихад и сматра да „џихад треба бити шести стуб Ислама, јер је одустајање од џихада узрок понижења и поделе у коме данас живе Муслимани. Описујући џихад као „заборављену“ или „запуштену“ дужност, Ал-Фараг инсистира на дужности свих муслимана да шире реч Ислама у целом свету пре доласка Махдија (*Mahdi*), месијанске фигуре у Исламу, који ће успоставити „савршено исламско друштво на земљи“ (*perfect Islamic society*).⁴⁸⁾ Ибн-Абд-ал-Вахаб, најортодокснији радикални исламски филозоф и утемељивач идеологије екстремног вехабизма, види у џихаду начин враћања Ислама својим изворима/коренима, начин борбе против лоших Муслимана (сви не-вехабије муслимани) и других неверника (немуслимана).⁴⁹⁾ Шукри Мустафа, вођа терористичке групе „*West as Takfir wa al-Hijra*“ у Ефишту и признати теоретичар радикалног Ислама, има истоветно мишљење о улози џихада као и Ал-Вахаб, па је и циљ његове групе био поновно успостављање калифата помоћу џихада, као што је то било у време четири „исправна калифа“; враћање „златног доба“ Ислама; и успостављање исламске владавине у свету.⁵⁰⁾ Као што видимо, радикални исламисти сматрају да џихад (верски рат) захтева борбу против неверника (лоших муслимана и не-муслимана) и свих који су нападачи на (исламске) светиње, односно оних који делују против исламске вере, као резултат хришћанског веровања.

Џихад на арапском значи „настојати“ или „борити се“, и термин има двоструку верску конотацију – борбу изван исламског света против угњетавања и тираније, и личну борбу унутар Ислама за просвећење“.⁵¹⁾ Према неким муслиманским научницима постоји пет облика „борбе за божју ствар“ (*jihad fi sabilillah*): 1/ џихад срца и душе, којим се означава унутрашња борба против зла у себи слеђењем концепата као што је монотеизам; 2/ џихад језика, који представља борбу против зла у говору и писању, изражен кроз ширење ислама (*daava*) и молитве (*hutbe*); 3/ џихад пера и знања, којим се означава борба против зла кроз учење Ислама (*idjihad*) и образовање уопште; 4/ џихад руке, који представља борбу против зла сопственим делима или богатством, као што је нпр. одлазак на

48) Faraj, Muhammad ‘Abdus Salam, *The Neglected Duty*, Birmingham, UK: Maktabah Al Ansar, 2000, p. 67.

49) Ibid, p. 30.

50) Springer, Devin R., Regensm, James L., David N. Edger, *Islamic Radicalism and Global Jihad*, op. cit., p. 38.

51) Упореди: Springer, Devin R., Regensm, James L., David N. Edger, *Islamic Radicalism and Global Jihad*, Georgetown University Press, Washington, D.C., 2009, Introduction - p. 1.

ходочашће; 5/ цихад мача, који представља оружану борбу на путу Алаха или „Свети рат“.⁵²⁾ Иако цихад по Курану не дозвољава убијање на основу етничитета или секти, талибани и други екстремни исламисти одбацили су умерена тумачења Курана и тезу о „духовној мисији ислама“ (*spiritual mission of Islam*) и почели су да гледају на цихад искључиво као на свети рат против неверника (*holy war against infidels*).⁵³⁾ Унутар радикалног Ислама цихад се првенствено односи на глобални свети рат против неверника у циљу насилног и потпуног покорвања исламским верским начелима, шеријатском закону и калифату – јединственој исламској држави. Тако је и глобализација савременог тероризма у неким одредницама резултат фузије исламског радикализма и насилног цихада.⁵⁴⁾

У случају сукоба између вехабизма и суфизма, вехабије оптужују суфије за извртање исламског учења о *џихаду*, јер за њих *џихад* представља суштину Ислама, без ког је „живот завршен“. За разлику од *тарикатиста*, који објашњавају *џихад* углавном као духовно само-савршенство Муслимана, *вехабије* сматрају да ***џихад подразумева оштру кампању за ширење ислама широм света***. Вехабијски радикали преко *џихада* као превентивног оружаног сукоба теже да елиминишу све препреке и непријатеље Ислама на путу његовог глобалног ширења. Овај приступ даје могућност проглашењу цихада против оних који се одупиру „исламском начину живота“ (*Islamic way of life - al-dawa al-Islamiyya*).⁵⁵⁾

Сам вехабизам, утемељен на својеврсном верском, културном и политичком верском фундаментализму, односно израженом

52) Потежица, Оливер, *Вехабије између истине и предрасуде*, Филип Вишљић, Београд, 2007, стр.115.

53) Laqueur, Walter, *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, op. cit., p. 130.

54) Упореди: Commins, David, *The Wahhabi Mission and Saudi Arabia*, op. cit., p. 1.

55) Yemelianova, Galina M., „The Growth of Islamic Radicalism in Eurasia“, op. cit., pp. 90-91; Вехабије су снажно критиковали суфисте/тарикатисте због њихове идеолошке и политичке корупције и подршке прозападним режимима у арапском свету, као и због наводне легализације зеленаштва, што је забрањено по шеријатском праву, које прописује пет стубова или основних дужности/обавеза свих верника: 1/ исповедање вере (шехада), које означава приступање или припадништво Исламској заједници – „Нема бога осим Алаха, а Мухамед је божји посланик“; 2/ молитва (салат) пет пута дневно у одређено време и учествовање петком у заједничкој молитви; 3/ прилог сиротињи (зекат), десетак од два и по процента на богатство које се даје сиромашнима, али не као милосрђе већ као верска обавеза свих муслимана према мање срећној браћи и сестрама заједнице; 4/ пост (савм) од свитања до сутона у току месеца рамазана; и 5/ учествовање у годишњем ходочашћу (хаџ) у Меку бар једном у животу, што је дужност свих оних који су здрави и имају за то економске могућности; Упореди: Еспозито, Џон Л., *Исламска претња – мит или стварност*, op. cit., стр. 44-45.

исламском политичком ревивализму⁵⁶⁾, се најкраће и најопштије може одредити као „верски покрет у оквиру сунитског огранка Ислама који пропагира и захтева повратак на темеље исламске вере у смислу да муслимани треба да се понашају и делују у складу са Кураном и Суном, верским учењима и начином живота који су постојали у време Божјег посланика Мухамеда и „Побожних предака“ из прве три генерације муслимана“. Он представља „изворни Ислам из VII века, подмлађен у новим конкретним историјским околностима, бујајући нарочито данас због нарасле економске и финансијске моћи“.⁵⁷⁾ Данас у свету постоје различита тумачења вехабизма. Једно од систематизованих тумачења основних ставова вехабијског учења, на темељу ставова Ејуба Сабри Паше (*Sherif Sabri Pasha*), Ахмада Заини Дахлана (*Ahmad Zaini Dahlan*) и других истраживача вехабизма, дао је Неркез Смајлагић, а то су: 1/ свако ко исказује веру у неког другог или нешто друго осим Алаха заслужује смрт, јер верује у лажне предмете обожавања; 2/ свако ко покушава да задобије Божју наклоност посећивањем гробова светаца налачи онима које Куран назива многобошцима (*muškiruni*); 3/ помињати Веровесника, свете особе или анђеле у молитвама је политеизам (*širk*); 4/ многобоштво је тражити посредовање од другог осим Алаха; 5/ многобоштво је заветовати се неком другом бићу; 6/ неверништво (*kufir*) је ако неко проучава знање које није засновано на Курану, Суни или на нужном коришћењу разума; 7/ порицање Божје одлуке (*kadar*) у свему што се догађа представља неверовање (*kufir*) или кривоверје (*ilhad*); и 8/ неверовање/неверство је ако се Куран тумачи помоћу Тевила (*Tevil*) - тумачења Курана на основу његовог садржаја, односно алегоријског тумачења“.⁵⁸⁾

Суштину вехабијске и селafiјске мисли, дакле, чини оштра интерпретација Ислама и апсолутно одбацивање сваке иновације од времена “Пророка“. И једни и други тврде да сви они који не тумаче дословно Куран и Хадис - свете исламске књиге, чине богохуљење и морају бити уништени, а њихово тумачење искорениено. Другачије речено, свако ко другачије тумачи Ислам од *вехабија* и *селафија* мора бити изопштен и уништен, што је суштина идеологије *такфиризма* (*takfirism*). На овим поставкама ова два мишљења дају легитимитет насиљу, тврдећи да су њихови орто-

56) О значењу и тумачењу вехабизма види опширније и у: Sarajlić, Eldar, Ground Zero: Bosna i Hercegovina između kulturnog fundamentalizma i političke deliberacije, *Deliberativna demokracija* (Magazin za političku kulturu i društvena pitanja), Broj 11, Proljeće 2007, str. 26-52.

57) Упореди: Потезица, Оливер, *Вехабије између истине и предрасуда*, *op. cit.*

58) Смаилагић, Неркез, *Лексикон ислама*, *op. cit.*, стр. 656.

доксни ставови о Исламу у интересу поновног оживљавања Ислама у чистом облику, што подразумева уједињење целог исламског света под једну истинску исламску власт (*truly Islamic rule*), која је прави оквир за враћање достојанства и величине исламским верницима, кроз испуњење изворних наредби Бога. Осуђујући све, по њима Исламу неприкладне иновације и церемоније, вехабије заговарају стриктно поштовање свих одредби Курана и Суна, уз обавезу строгог понашања и изгледа Муслимана (необријане браде и скраћене панталоне за мушкарце, а за жене кратки или дугачки вео (кратки – ниџаб/*niqab*, дугачки – хиџаб/*hijab*). Важан део понашања вехабија су ритуали и традиције у молитвама и другим верским обредима и обавезама, чак и у свакодневном животу. Вехабије прописују скромност у одевању, приликом јела користе три прста, а воду пију искључиво десном руком у четири гутљаја са три паузе итд. Приликом обраћања богу упражњавају једноставне и кратке молитве, и обраћају се једино и искључиво Богу. Они се противе чак и помињању пророка Мухамеда или обележавању његовог рођендана, јер га сматрају човеком смртником, због чега по њима у џамијама у којима се моле не сме бити исписано чак ни његово име. Против су и било каквих других натписа, орнамената или украса. Приликом ходочашћа сматрају да верници имају права да посете искључиво само три џамије и ни једну другу: Свету џамију (*Al-Masjid Al-Haram or Masjidil Haram*) у Меки, Пророкову џамију (*Al-Masjid al-Nabawī*) у Медини и Најудаљенију џамију (*Al-Aqsa Mosque or al-Masjid al-Aqsā*) у Јерусалиму, које заједно представљају три највећа исламска светилишта.

Друго мишљење унутар Ислама од значаја за идеологију, стратегију, политичке циљеве и деловање ISIS/ISIL је „батизам“ (*Ba'athism*, арап. *Al-Ba'ath* - „ренесанса/ васкрсење“), арапска секуларна националистичка идеологија која од свог настанка промовише стварање јединствене арапске државе под руководством авангардне партије и прогресивне револуционарне владе. Идеологија се званично заснива на теоријама Заки ал-Арсузија (*Zaki al-Arsuzi*), идеолога про-сиријског Баас покрета, и Мичела Афлака (*Michel Aflaq*) и Салаха ал-Дин ал-Битара (*Salah al-Din al-Bitar*).⁵⁹⁾ Припаднике овог покрета данас чини мрежа бивших батиста који су удружили снаге са ISIS/ISIL у периоду 2008-2010. године. Батизам у свом изворном значењу пропагира и тражи оживљавање арапске расе, као спасење од покушаја тровања вредности арапског света

59) Упореди: *Sissons, Miranda, Abdulrazzaq Al-Saiedi, Iraq - A Bitter Legacy: Lessons of De-Baathification in Iraq*, International Center for Transitional Justice, New York, March 2013, p. 3.

и утицаја наслеђа колонијализма. На тим основама батизам је заговарао и стварање пан-арапске државе под јединственим руководством Баас партије (*Ba'ath party*).⁶⁰ Сматра се да је батизам у Ираку производ идеолошког деловања сиријских наставника још од 1949. године. Прва Баас странка у Ираку је основана 1951. године, када је шиитски интелектуалац Фуад Ал-Рукаби (*Fu'ad al-Rukabi*) преузео контролу над око 50-ак батистичких симпатизера у Басри, да би у наредном периоду батизам доживео праву политичку ренесансу у Ираку кроз деловање Социјалистичке партије за ренесансу Ирака (*Arab Socialist Renaissance Party of Iraq - Baath*).⁶¹ Батистичка идеологија није постала доминантна у Ираку 70-их година прошлог века јер је дошло до идеолошког разлаза владајућих политичких снага Ирака и следбеника Баас партије, али је наредних деценија Баас партија постала значајан политички фактор Ирака.

Дешавања у Ираку и блискоистичном региону почетком XXI века, као што су јачање пан-арапског и пан-исламског радикализма и други догађаји (међународне санкције Ираку, америчка инвазија и свргавање режима Садама Хусеина, посебно почетак и развој кризе у Сирији 2011. године), утицали су да батисти прилагоде своју вишедеценијску идеологију и циљеве деловању других исламистичких организација у региону, посебно глобалној терористичкој организацији Ал Каиди и њеним ирачким и сиријским огранцима. При томе треба додати да је Баас партија имала завидан утицај и власт у Ираку непосредно пре и после америчке инвазије 2003. године. Због тога је у пост-Садамовом Ираку основана и *Висока национална комисија за де-батификацију* (*Higher National de-Ba'athification Commission – HNDC*)⁶² са циљем да се бивши батисти/чланови Баас партије позову на мирно прихватање нових ирачких закона и пацификацију њиховог деловања, али је ова идеја доживела потпуни пораз. Батисти су наставили са активном прикривеним

60) Баас (*Arab Socialist Ba'ath Party – Syria Region, Hizb Al-Ba'ath Al-Arabi Al-Ishiraki – Qutr Suriya*) је политичка странка чија се идеологија заснива на арапском национализму и арапском социјализму; Више о Баас партији и њеном развоју у Сирији и региону у: Pierret, Thomas, *The Syrian Baath Party and Sunni Islam: Conflicts and Connivance*, Middle East Brief, Brandeis University, Crown Center for Middle East Study, Waltham, Massachusetts, February 2014, No. 77, pp. 1-8; Brown, Nathan J., *Debating Islam in Post-Baathist Iraq*, Carnegie Endowment for International Peace, Democracy&Rule of Law Project, Washington, March 2005; Sissons, Miranda, Abdulrazzaq Al-Saiedi, *IRAQ - A Bitter Legacy: Lessons of De-Baathification in Iraq*, International Center for Transitional Justice, New York, March 2013.

61) Sissons, Miranda, Abdulrazzaq Al-Saiedi, *IRAQ - A Bitter Legacy...*, *op. cit.*, p. 3.

62) Де-батификација је термин којим се описује низ законских и административних мера уведених у Ираку након пада батистичког режима априла 2003. године, а превасходни циљ де-батификације је спречавање Баас партије да се врати и повратка на власт у Ираку; *Ibid*, p. 9.

учешћем у свим процесима и догађајима у Ираку, развијајући своје политичке и војне структуре на целој територији.⁶³⁾

Иако је у почетку био секуларни покрет и залагао се за одвајање државе од религије, због дешавања у Ираку после америчке инвазије и других већ поменутих догађаја, батизам је прихватио чињеницу глобалног развоја и јачања Ислама, процес који су батистички теоретичари и лидери видели као доказ величине арапске културе и интелектуалне виталности њених народа.⁶⁴⁾ Батизам је временом прихватио основне поставке радикалног Ислама, чиме је приближио своје ставове другим радикалним панисламским и панарапским покретима, коначно и вехабизму. Данас у батизму јасно можемо препознати елементе елитизма, фашизма, расизма, и култа врховног вођства, пре него покрета који за циљ има деловање у интересу народа.⁶⁵⁾

У организационом смислу, савез између припадника ирачког огранка Ал Каиде (AQI), који чини нуклеус покрета ISIS/ISIL и екс-батиста је настао у периоду њиховог заједничког заточеништва у затворима америчких снага у Ираку, као што је, на пример, војни камп Бука (*USMIL Camp Bucca*).⁶⁶⁾ Временом су, и поред одређених сукоба, многи бивши батисти заузели водеће позиције у ISIS/ISIL, јер су увидели подударност сопствених и интереса AQI из које је израсла ISIS/ISIL.

Вехабизам и салафизам/такфири приступ и теорија и идеологија батизма деле заједничку визију новог почетка развоја истинског Ислама, кроз повратак у прошлост, односно повратак његовим

63) Ibid, p. 25.

64) Barret, Richard, *The Islamic State, op. cit.*, p. 18.

65) Ibid, p. 19.

66) Чак се сматра да се боравак Абу Бакр ал Багдадија преклапа са боравком неких батиста у овом логору, који ће касније, оснивањем ISIS/ISIL, постати лидери овог покрета, односно Исламске државе. У кампу Бука су били притворени: Абу Бакр ал Багдади, *Abu Ayman al Iraqi* - ака Абу Мохаммад ал Sweidawi, високи лидер обавештајне агенције ратног ваздухопловства Ирака и члан Војног савета у ери Садама Хусаина; *Fadil Ahmad Abdallah Haayali* - ака Абу Муслим ал Turkmani, заменик Багдадија, бивши високи официр војне обавештајне службе у ери Садама Хусаина; *Abu Abdulrahman al Bilawi* - ака Adnan Ismail Najm, бивши високи руководилац Војног савета (убијен у Анбар провинцији у јуну 2014. године); *Hajji Bakr* - ака Samir Abd Muhammad al Khlifawi, високи руководилац ISIS/ISIL у 2009-2014. године (убијен у јануару 2014. године у Сирији); *Abu Qasim* - ака Abdullah Ahmad al Meshadani, бомбаш самоубица; *Abu Lu'ay* - ака Abdul Wahid Khutnayer Ahmad, високи официр безбедности; *Abu Shema* - ака Fares Raif al Naima, високи официр безбедности задужен за складишта и војну опрему; и *Abu Suja* - ака Abdul Rahman al Afari, координатор програма помоћи сирочадима и породицама палих бораца ISIS/ISIL; Ibid.

коренима, што је темељ стварања пан-исламске државе – калифата, иако је батизам у свом развоју и деловању био усмерен првенствено на пан-арпске интересе, а селатизам на пан-исламске. Наиме, време је показало да пан-исламска идеја има далеко снажнији одјек у муслиманским масама широм света него што га је батизам икада имао. Према томе, и поред разлика у разумевању и тумачењу кључних одредница прошлог, тренутног и будућег развоја Ислама и исламске мисли између вехабизма и селатизма с једне стране, као и батизма као идеологије и покрета с друге стране, они у идеолошком смислу јединствено граде идеологију ISIS/ISIL.⁶⁷⁾

Поред вехабија/селатизма и батиста ISIS/ISIL представља и готово несхватљиву мешавину других активних и пасивних следбеника. ISIS/ISIL се на подручјима која контролише ослања и на многе локалне племенске вође, а од почетка кампање за стварање исламске државе, њеним снагама се на простору Ирака и Сирије придружило више хиљада Муслимана из целог света (Европе, Африке, Азије), који су различитих идеолошких уверења, етничке припадности, а нису ретки случајеви да се ради о „верским ковертитима“ (превратницима у Ислам), Муслиманима секуларистима, и другим. Зато питање „на који начин и да ли уопште могу вође ISIS/ISIL помирити такав спој различитих идентитета, култура, локалних обичаја, коначно и идеолошких и политичких уверења“?, није нелогично и захтева пажљиво праћење развоја ситуације на терену, посебно на плану хомогености свих снага ISIS/ISIL у њеној даљој борби.

У исламском свету и шире вехабијска исламистичка пуританска идеологија и екстремистичко насилно деловање не наилазе на одобравање. Многи познаваоци Ислама као религије сматрају да вехабизам нема много, чак и готово никакве везе, са изворним вредностима Ислама. Хасан Али Секаф, на пример, у књизи „*Вехабизам-селатизам, Идеолошка позадина и историјски корен*“ сматра: да је „вехабијска идеја смутња и хронична болест коју треба лијечити и она представља екстремизам и тероризам у овом уммету. Неопходно је да се збију редови, уједине ставови и координира рад исламске уleme и разумних људи свих мезхаба овог уммета, те да се направи план и програм за отпор селефијској струји и вехабијској терористичкој идеји“.⁶⁸⁾ Постоје и многи други исламолози

67) Мада по много чему и изненађује савез између вехабија/селатизма и батиста, он је данас реалност кроз њихову симбиозу у оквиру ISIS/ISIL. Међутим, Шиити у Ирак сматрају да је на делу „не-света алијанса“ (*unholy alliance*) уперена, између осталог, и против њих, тако да они одбијају да прихвате ISIS/ISIL као снагу која штити муслиманске интересе у региону и свету и нуклеус новог исламског калифата.

68) Sekkak, Ali, Merdan, Jasmin, Mešanović, Adnan, *Vehabizam/selefizam: ideološka pozadina i historijski korijeni*, Srebreno pero, Sarajevo, 2006.

који сматрају да је вехабизам екстреман и да не представља оквир који може и треба бити основа за деловање исламских верника. Тако, на пример, Сами Џеко у својој књизи „Вехабизам, најопаснија новотарија“ указује на многе отпадничке ставове вехабизма у односу на свете књиге Ислама и њихово тумачење, и каже: „Морамо, аргументовано, појаснити сваки, и најситнији детаљ, који је постао предмет вехабијског напада и предмет одступања народа од изворног ислама на којем смо били стотинама година прије појаве ове секте..... Сљедећи метод (вехабизма М.Б.) је ширење неистинитих информација и непровјерених прича о онима који се са њима не слажу.... Незаобилазни су и бруталност и насиље, као метод њихова мисионарства. Овакви случајеви су бројни, свакодневица у свијету, нарочито у мјестима гдје се тек појављују... Следећа метода вехабија је лажно приписивање селефу. Себе називају селефијама, говоре да они слиједе селеф, прве генерације, међутим, у њиховим говорима и идејама налазимо само пар људи, и то управо оних који су били одбачени и прогласени муџесимима од стране цјелокупне исламске уleme... вехабијско вјеровање је вјеровање у божанство које је ограничено, мањкаво, које сједи на некаквој столици прекрштених ногу и које ће ставити Мухаммеда, а.с., да сједи поред њега. То је вјеровање да су сви осим њих кафири, мушрици, новотари.... То је вјеровање да је Земља плочаста и да се она не окреће око Сунца већ да се Сунце окреће око ње“.⁶⁹⁾ Једну од оштријих осуда вехабија у јавности је дао и професор Факултета исламских наука у Сарајеву Решит Хефизовић, који је оценио да су „вехабије већа опасност за муслимане у БиХ од опасности са којом су се суочили током грађанског рата“. Хефизовић назива Мухамеда ибн Абдел Вахаба „безумником из неџда“ а вехабије „фалангом људи жељних плена, крви и убијања који су дошли по нашу децу, дошли да узму крвави данак, да нам узму срце и душу плаћајући нам мрвицама који су доносили сумњиви хуманитарци“.⁷⁰⁾

ЕКСТРЕМНЕ ВЕХАБИЈЕ И ISIS/ISIL НА БАЛКАНУ

ISIS/ISIL је претња безбедности и целом Балкану. Наиме, Балкан, као значајно геополитичко чвориште између Истока и Запада, које се на југу дотиче/граничи са Блиским Истоком и арапским светом, није остао имун од ширења идеја радикалног Исла-

69) Džeko, Sami, *Vehabizam, najopasnija novotarija*, Naučno-istraživački Institut „Imam Razi“, Sjenica, 2009, str. 8 -10.

70) Хефизовић, Решид, „Они долазе да узму нашу децу“, „Ослобођење“, Сарајево, 25. новембар 2006.

ма, вехабизма и деловања других исламистичких терористичких организација. Као екстремна исламистичка идеологија, вехабизам је присутан у Бугарској, Албанији, Грчкој, као и на просторима бивше СФРЈ. Још током рата у БиХ у вехабије су великом броју, као борци Армије БиХ, учествовали у оружаним сукобима и терористичким дејствима.⁷¹⁾ Две генерације муџахедина (борци из Авганистана и Ирака), прве борбене ћелије Ал Каиде и друге исламистичке терористичке организације, посебно оне из региона Блиског Истока, нашле су ново уточиште и после рата у БиХ, због чега је овај простор постао једна од кључних тачака бујања глобалног тероризма, али и нових видова радикалног Ислама.⁷²⁾ Ипак, једну од најтежу претњу безбедности БиХ и целом Балкану после рата (од краја 1995. године до данас) представљају бројне вехабијске заједнице као стециште њених најекстремнијих припадника. Те заједнице чине бивши муџахедини и борци одреда „Ел Муџахид“, новопридошле вехабије из исламских и других држава, и значајан број домаћих Муслимана/Бошњака који су, индоктринирани вехабијском идеологијом, постали пуноправни чланови тих заједница. Прва вехабијска заједница је основана у Великој Кладуши 1995. године, а од тада су у БиХ основане десетине вехабијских заједница у: Зеници (насеље Жељезно поље), Маглају (села Ошве и Горња Бочиња), Сарајеву, Добоју, Брчком (село Горња Маоча), Травнику, Жепчи, Калесији, Мостару, Завидовићима, Коњицу, Јабланици, Бугојну, Калесији, Санском Мосту, Тешњу, Бихаћу (село Бужим), и др. Најпознатије вехабије/вође ових заједница су: Осман Галијашевић, Билал Боснић, Ибрахим Делић, Русмир Кадриспахић, Нусрет и Един Имамовић, Мевлид Јашаревић, и други. Сматра се да је број присталица вехабија у БиХ нарастао на 3-5% укупне бошњачке популације, а да их је више хиљада прихватило тероризам као начин деловања, о чему уверљиво говоре терористички акти које су извели у БиХ у протеклих десет година.⁷³⁾ Велику улогу у јачању

71) Већина муџахедина је припадала војној формацији „Ел муџахид“ (*El Mudzahedin/el Mujahedin*) у оквиру Седме мусиманске бригаде Трећег корпуса Армије БиХ, али и кроз самостално деловање мањих терористичких група. Ова јединица је деловала још од средине 1992. године а званично је основана августа 1993. године од стране тадашњег команданта Армије БиХ, Расима Делића, и била је под његовом и непосредном командом и контролом Алије Изетбеговића; Упореди: Kohlmann, Evan F., *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*, New York, Berg Publisher, 2004, p. 22, etc.; 24. Хамад, Али, *У мрежи зла: Међународни тероризам и Ал Каида*, Бања Лука: Глас српске, Уна Пресс, 2007. стр. 234.

72) Детаљније о присуству и деловању Ал Каиде у БиХ у: Schindler, John R., *Unholy Terror: Bosnia, Al Qaeda, and the Rise of Global Jihad*, New York: Zenith Press, 2007.

73) Познатији терористички акти које су извели екстремни припадници вехабијских заједница у БиХ су: 1/ убиство три члана породице Анђелић на бадње вече католичког Божића 2002. године у хрватском повратничком мјесту Костајница код Коњица. Убиства је извршио Муамер Топаловић, члан *Активне исламске омладине* и хуманитарне орга-

исламистичке вехабијско-терористичке идеологије има низ исламистичких организација које потпуно легално делују у БиХ: „Активна исламска омладина“, „Демалијет Фуркан“, „Недва“, „Вехабити“, и друге. Челни људи ових организација су истакнуте домаће вехабије, претежно припадници ратног одреда „Ел Муцахид“.⁷⁴⁾ Исламистички екстремисти и вехабије из БиХ су учествовале и у терористичком нападу на САД од стране Ал Каиде 09. септембра 2011. године, као и нападима у Лондону и Мадриду 2004-2005. године. Догађаји на Блиском Истоку и северу Африке с краја 2010. и почетком 2011. године, познати као „Арапско пролеће“ и снажно јачање радикалног Ислама и тероризма, само су убрзали укључивање припадника вехабијских заједница из БиХ у ова дешавања. Многе вехабије из БиХ су активно учествовале у оружаним сукобима у Сирији и Ираку, али је кулминација њиховог одласка у „свети рат“ - дихад на простор Блиског Истока везана за настанак ISIS/ISIL. Процењује се да се тренутно под „заставом“ ISIS/ISIL бори више стотина (преко 350) екстремних вехабија из БиХ, а погинуло их је више десетина.⁷⁵⁾

низације „Демалијет Фуркан“ из Сарајева коју финансира Високи Саудијски Комитет. Топаловић је у истрази изјавио да је мотив за убиства верски, због чега је и осуђен за верски фанатизам на 35 година затвора; 2/ терористички напад експлозивном направом у центру „Фис“ у Витезу 09.10.2008. године. Смртно страдао радник обезбеђења а је више њих је рањено. За терористички акт осуђени су припадници радикалног вехабијског покрета у БиХ Сувад Ђидић и Амир Ибрахими; 3/ терористички напад на полицијску станицу у Бугојну 27.06.2010. године, који је извео екстремни вехабија Харис Чаушевић са више саучесника, а у покушају бекства ручном бомбом је ранио још пет полицајаца; 4/ атентат на хрватске посланике у парламенту Зеничко-Добојског кантона у Зеници је 11.04.2011. године експлозивном направом испод аутомобила, за који је Суд БиХ осудио починиоце Зијада Дервишевића, Амела Сефера и Сашу Бонића; 6/ напад на амбасаду САД у Сарајеву који је извео екстремни исламистички фанатиста Мевлид Јашаревић 28.10.2011. године. Јашеревић његови помагачи Амрах Фојница и Муниб Ахметспахић су ухаопени - Јашаревић је осуђен на 18 година затвора док су Фојница и Ахметспахић ослобођени због недостатка доказа. Напад су извршили, како су током суђења навели, због присуства НАТО снага на подручју БиХ и њиховог анти-исламског дјеловања, и због деловања западних сила против муслиманима у Афганистану; итд.

74) У БиХ је од почетка деловања ISIS/ISIL дошло до идеолошког раздора између вехабијских заједница. Једну вехабијску струју предводи Нусрет Имамовић, који се доводи у везу с Ал каидом, а другу Бајро Икановић, један од заповедника ISIS/ISIL у Ираку и Сирији. Реч је о сукобу који је већ однио неколико десетина бошњачких девоата у Сирији, а односи се на цепање војске исламских добровољаца у тој земљи на део који подржава Нусра фронт, којем припада и неформални лидер вехабија из Горње Маоче Нусрет Имамовић, док се други огранак побуњеничке структуре претворио у ISIS/ISIL, због чије суровости и радикализма их се одрекла и Ал Каида, а којој је приступио вођа селфија из Хаџића Бајро Икановић. Имамовић и Икановић дословно ратују један против другог у Сирији, а њихов утицај на сљедбенике у БиХ је огроман; Упореди: Press Online, Republika Srpska, Internet 17/11/2014, http://pressrs.ba/sr/vesti/ vesti_dana/mail/66338.

75) БиХ медији су објавили списак од преко 30 држављана БиХ који су отишли у рат у Сирију и Ирак; Упореди: *Ovo su državljani BiH koji su ratovali ili se još uvijek bore u Siriji i Iraku*, Klix, Internet 17/11/2014, <http://www.klix.ba/vijesti/bih/ovo-su-drzavljanibih-kojisu-ratovali-ili-se-jos-uvijek-bore-u-siriji-i-iraku/140904017>; „Islamska država: Puno stranaca, 30 iz Crne Gore“, *op. cit.*

Вехабије нису своје деловање ограничили само на БиХ – простор на коме живи већинско муслиманско/бошњачко становништво. Њихово присуство је приметно и у Републици Хрватској, где је још 2005. године у Загребу откривено деловање мање вехабијске заједнице и Сеада Плојовића⁷⁶⁾, инструктора Мевлида Јашаревића (нападач на амбасаду САД у Сарајеву). Такође, и бивши вехабија Аднан Мешановић је медијима потврдио да је 1999. године у Пули ширио идеје вехабизма. Мешановић је открио да је вехабијска заједница у Јесеницама (Словенија) изразито екстремна, коју води вехабија Алим Хасанагић. Ширење радикалног Ислама и вехабизма у региону и одлазак вехабија из суседних земаља (БиХ и Србије) у редове ISIS/ISIL као безбедносни проблем и Хрватске наглашавају извештаји њене „Sigurnosno-obavještajne agencije“ (SOA), због чега су вехабијске заједнице постале стални објекти надзора хрватских служби безбедности, посебно после оснивања и бруталних метода деловања ISIS/ISIL у Ираку и Сирији, у чијим редовима се боре вехабије са Балкана. Опасност од ISIS/ISIL по националну безбедност Хрватске је посебно нарасла од априла 2014. године, када је ISIS/ISIL објавио петогодишњи план глобалне доминације са планом освојања и дела Еуропе (Аустрију, Мађарску, Шпанију и Хрватску).⁷⁷⁾

Појава и ширење вехабизма у Црној Гори присутни су пре свега у црногорском делу Рашко-Полимске области, где је живи и највећи број Муслимана/Бошњака, који су пореклом, обичајима и родбинским везама блиско повезани са Бошњацима у из Србије и БиХ. Вехабијске заједнице претежно делују у Бијелом Пољу (север Црне Горе), и у Плаву, Гусињу, Улцињу, Рожају и Тузима (Подгорица). Јача активност вехабија је на југу Црне Горе, где муслиманско становништво највећим делом припада албанској а не словенској етничко језичкој групацији.⁷⁸⁾ На то указује и тајни скуп вехабија

76) Сеад Плојовић, хапшен због терористичких планова, једно време је живео у Бечу, а потом у Загребу, где је по налогу Исламског центра из Аустрије основао вехабијски пункт. Повезан је са вехабијском заједницом у Горњој Маочи у Босни, а за емира признаје Нурсета Имамовића, главног вехабију у Босни. Према полицијским изворима, Плојовић је сиријски рат одвео шесторицу Санџаклија, од укупно 30-ак колико их тамо ратује. У том рату су петорица изгубила животе, међу њима и 20-годишњаци из Новог Пазара Елдар Кундаковић и Мирза Ганић, иначе чланова организације „Фуркан“ – центра за врбовање и слање будућих бораца ISIS/ISIL у Новом Пазару.

77) <http://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/hrvatska/hrvatskoj-prijete-ekstremisti-iz-regije-koji-se-vracaju-iz-sukobau-iraku-i-siriji-79687>.

78) И у августу 2006. године у Плаву су вехабије одржале „Шесте исламске омладинске сусрете“ за које се тврди да представљају „Конгрес црногорских вехабија“ и њихових истомишљеника из суседних земаља, пре свега из Србије и Албаније. Организатор скупа био је Сеад Јашевић, саудијски ђак и имам у џамији „Султанија“ у Плаву.

у Плаву у августу 2014. године, на коме је било присутно око 50 вехабија (15 из Црне Горе а остатак из БиХ и Србије). Извештаји безбедносних сужби Црне Горе говоре да је Плав и главни центар вехабија у Црној Гори.⁷⁹⁾ Иако до сада вехабије нису изазивале јаче инциденте, њихово деловање свакако представља претњу националној безбедности Црне Горе, јер је рат у Ираку и Сирији утицао на одлазак „дрногорских“ вехабија у цихад на страни побуњеника против реџиам Ал Асада.⁸⁰⁾ Посебна опасност по Црну Гору је и то што се у редовима ISIS/ISIL бори и 30-ак њених држављана – следбеника вехабија.

Македонија такође има проблема са деловањем екстремних вехабија. Један од узрока је и национална структура ове јужне балканске државе, јер у њој живи око 25% албанских Муслимана и 6-7% Муслимана словенског порекла. Између ове две скупине је дуго владала уочљива подела, коју су искористиле управо вехабије - млади имами са овог простора школовани претежно у Саудијској Арабији, под вођством Зенуна Берише, муфтије у Скопљу. Вехабије су и „словенске“ и „албанске“ муслимане успели у значајном броју придобити за своју идеологију и деловање. Центром вехабијског покрета у Македонији сматра се „Јахи пашина“ џамија у Скопљу. Активност вехабија у Македонији је већином примећена у крајевима који гравитирају Косову и Метохији, у селима Аричиново, Липково и Матеиче, као и на југу Македоније, који су се такође укључили у кампању одласка на Блиски Исток да се боре у редовима ISIS/ ISIL.⁸¹⁾

Вехабијски покрет је нашао своје упориште и у Републици Србији у последњој деценији XX века, одмах после рата на просторима БиХ, што је додатно повећало претњу од ширења радикалног Ислама и тероризма по националну безбедност Србије. То се посебно односи на Рашко-Полимску област (погрешно познату као Санџак), пре свега на градове Нови Пазар, Тутин и Сјеницу. О овој претњи говори и Извештај „Међународне кризне групе“ који носи назив „Српски Санџак - још увек заборављен“ у коме се јасно указује на то да ће доћи до нових тензија међу муслиманима

79) Skup vehabija u Crnoj Gori, *Mondo*, Internet 18/11/2014, <http://mondo.rs/a719322/Info/Ex-Yu/Skup-vehabija-u-Crnoj-Gori.html>.

80) Адис Салиховић из Рожаја је у мају 2014. године погинуо као вехабија у грађанском рату Сирији на страни побуњеника; *Kolika je stvarna opasnost od vebizma u Crnoj Gori*, *Slobodna Evropa*, Internet 18/11/2014, <http://www.slobodnaevropa.org/content/kolika-je-stvarna-opasnost-od-vehabizma-u-crnoj-gori/25133314.html>.

81) У редовима ISIS/ISIL се бори и више десетина вехабија – држављана Македоније; “Islamska država: Puno stranaca, 30 iz Crne Gore”, *op. cit.*

у Санџаку, уз могућност јављања исламског тероризма.⁸²⁾ Данас се може са сигурношћу говорити о снажном деловању вехабија не само у поменутим гадовима, већ и у Београду, Новом Саду, Лозници, и широм Шумадије.⁸³⁾ Вођа вехабијске заједнице у Београду је Горан Павловић, звани Абдулах⁸⁴⁾, а вехабијски центар – „Београдски месџид“ је подређен наводној хуманитарној организацији “Фуркан“ из Новог Пазара - тајној испостави вехабија и центру за врбовање и илегално слање вехабија из овог краја у ISIS/ISIL.⁸⁵⁾ Сматра се да у оружаним сукобима у Сирији учествује преко 150 држављана Србије⁸⁶⁾, који се као ратни плаћеници боре на страни побуњеника. Због врбовања грађана за илегални одлазак у Сирију и Ирак и учешће у рату редовима ISIS/ISIL ухапшено је већ више лица. Ова чињеница, као и предлози за усвајање закона којим би се држављани Србије кривично гонили због учешћа у ратовима изван Србије, донели су и отворене претње Републици Србији упућене од ISIS/ISIL.⁸⁷⁾

Чињенице да више стотина држављана готово свих земаља Балкана учествује у оружаним дејствима у Ираку и Сирији у редовима ISIS/ISIL уверава све да ISIS/ISIL заиста представља једну од најтежих претњи Балкану у целини. Близина региона у коме ISIS/ISIL делује, агресивно ширење вехабијске идеологије и оснивање

82) International Crisis Group, *Serbia's Sandzak – Still Forgotten*, Europe Report, No 162, Brussels, April 2005.

83) Међу београдским припадницима највише је Рома, Албанаца, Бошњака, чак и Срба који су примили Ислам. Према наводима неких медија, у Београду има до 200 вехабија (на Лединама и у Земуњу), где на Војном путу имају свој месџид (џамија без минарета). Углавном је реч о избеглицама са КиМ. Повезани су са месџидима у Призрену, Бујановцу и Грачаници.

84) Горан Павловић, звани Абдулах је неко време боравио у Сирији, а живео је и у вехабијској заједници у Горњој Маочи, крај Брчког. Имао је тајно скониште оружја у кући свог оца Томислава, у Босути код Аранђеловца, које су мештани пријавили као илегално место за окупљање вехабија. Павловић, иначе Земунца, прешао је у Ислам 2002. године, изучавао је Куран, и ишао на хаџилук у Меку. У Маочи му је комшија био Мевлид Јашаревић, такође држављанин Србије (Новопазарац), који је 2011. напао амбасаду САД у Сарајеву; Упореди: „У Београду има 200 вехабија, на Војном путу имају свој месџид“, Вечерње новости, Београд, 15. март 2014, Internet 17/11/2014, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovn/hronika/aktuelno.291.html:482801-U-Beogradu-ima-200-vehabija-na-Vojnom-putu-imaju-svoj-mesdzid>.

85) Razbijen sirijski „regrutni centar“ u Novom Pazaru, Политика, 18. novembar 2014, Internet 18/11/2014, <http://www.politika.rs/rubrike/Hronika/Razbijen-sirijski-regrutni-centar-u-Novom-Pazaru.lt.html>.

86) “Islamska država: Puno stranaca, 30 iz Crne Gore”, *op. cit.*

87) Претња ISIS/ISIL је упућена амбасади Србије у Сирији, која је, у суштини, позив на убијање свега што је српско, јер се Србија бори против ISIS/ISIL; Islamic State militants threaten staff of the Embassy of Serbia in Syria, Internet 17&11&2014, <http://inserbia.info/today/2014/08/islamic-state-militants-threaten-staff-of-the-embassy-of-serbia-in-syria/>.

великог броја екстремних вехабијских заједница на Балкану, као и деценијско присуство милитантних исламиста на Балкану (бивши муџахедини из Ирака и Авганистана) су кључни докази да се Балкан сусреће са снажним јачањем радикалног Ислама, посебно вехабизма. Ефикасан одговор овој претњи безбедности је изузетно сложено и тешко питање, које захтева не само јачање капацитета система безбедности свих балканских држава појединачно, већ и повећани степен њихове сарадње у региони, али и шире.

ЛИТЕРАТУРА

- Abbas, Tahir, *Islamic Political Radicalism: A European Perspective*, Edinburgh University Press Ltd, Edinburgh, 2007.
- Azzam, Abdullah, *Join the Caravan*, Internet 12/12/2011, www.al-haqq.org.
- Ayman al-Zawahiri's, *Letter to the leaders of the two Jihadi groups: Shura of the Islamic State in Iraq and Shura of Jabhat al-Nusra in al-Sham*, Rajab, 13, 1434.
- Barret, Richard, *The Islamic State*, The Soufan Group - TSG, New York, November 2014.
- Blanchard, Christopher M., Humud, Carla E., Nikitin, Mary Beth D., *Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response*, Congressional Research Service, RL33487, September 17, 2014.
- Brown, Nathan J., *Debating Islam in Post-Baathist Iraq*, Carnegie Endowment for International Peace, Democracy&Rule of Law Project, Washington, March 2005.
- Вукомановић, Милан, „Суфизам – унутрашња димензија Ислама“, *Филозофија и друштво*, бр. 2/2008.
- Ђаковац, Александар, Биговић, Радован, *Лексикон хришћанства, јудаизма и ислама*, Београд, Агенција „Магић“, 2006.
- Eckman, James P., *The Islamic State: The New Jihad? - Issues in Perspective*, Grace University, Omaha, Nebraska, 13 September 2014.
- Еспозито, Џон Л., *Исламска претња – мит или стварност*, Београд, Просвета, 1994.
- Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL)*, Organisation of Islamic Cooperation (OIC), Canisius College, Model United Nations, 36th Annual Conference, 2014..
- Kohlmann, Evan F., *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*, New York, Berg Publisher, 2004.
- Курмон, Б., Рибникар, Дарко, *Асиметрични ратови: сукоби јуче и данас, тероризам и нове претње*, Београд, Новинско-издавачки центар „Војска“, 2003.
- Laqueur, Walter, *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, London, Phoenix Press, 1999.

- Pierret, Thomas, *The Syrian Baath Party and Sunni Islam: Conflicts and Convivance*, Middle East Brief, Brandeis University, Crown Center of Brandeis University, Waltham, Massachusetts, February 2014, No. 77.
16. Policy Report the Crisis in Iraq, An Analysis of the Islamic State of Iraq and Levant (ISIL) with U.S. Policy Recommendations in Iraq, UMAA-Advocacy, Washington, June 2014 Washington, JUNE 2014.
17. Потезица, Оливер, *Вехабије између истине и предрасуда*, Београд, Филип Вишњић, 2007.
18. Roy, Olivier, *The Failure of Political Islam*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1994.
19. Saltman, Erin Marie, Winter, Charlie, *Islamic State: The Changing Face of Modern Jihadism*, Quilliam, November 2014.
20. Sarajlić, Eldar, Ground Zero: Bosna i Hercegovina između kulturnog fundamentalizma i političke deliberacije, *Deliberativna demokratija* (Magazin za političku kulturu i društvena pitanja), br. 11, Proljeće 2007.
21. Sekkak, Ali, Merdan, Jasmin, Mešanović, Adnan, *Vehabizam/selefizam: ideološka pozadina i historijski korijeni*, Srebreno pero, Sarajevo, 2006.
22. Sissons, Miranda, Abdulrazzaq Al-Saiedi, *Iraq - A Bitter Legacy: Lessons of De-Baathification in Iraq*, International Center for Transitional Justice, New York, 2013.
23. Смајлагић, Неркез, *Лексикон ислама*, Свјетлост, Сарајево, 1990.
24. Springer, Devin R., Regensm, James L., David N. Edger, *Islamic Radicalism and Global Jihad*, Georgetown University Press, Washington, D.C., 2009.
25. Sunni rebels declare new 'Islamic caliphate', Internet 12/11/2014, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/isil-declares-new-islamic-caliphate-201462917326669749.html>.
26. Schindler, John R., *Unholy Terror: Bosnia, Al Qaeda, and the Rise of Global Jihad*, New York, Zenith Press, 2007.
27. Faraj, Muhammad 'Abdus Salam, *The Neglected Duty*, Birmingham, UK: Maktabah Al Ansar, 2000.
28. Хамад, Али, *У мрежи зла: Међународни тероризам и Ал Каида*, Бања Лука, Глас српске, Уна Пресс, 2007.
29. The Islamic State (ISIS, ISIL), Fact Sheet, Clarion Project, September 2014.
30. Commins, David, *The Wahhabi Mission and Saudi Arabia*, I.B.Tauris & Co Ltd, London, 2006.
31. Qutb, Sayyid, *Milestones*, New Delhi, India, Islamic Book Service, 2002.
32. Džeko, Sami, *Vehabizam, najopasnija novotarija*, Naučno-istraživački Institut „Imam Razi“, Sjenica, 2009.

Mladen Bajagic

**ISLAMIC STATE OF IRAQ AND SYRIA (ISIS/
ISIL) – ESTABLISHMENT, GROWTH, IDE-
OLOGY AND OBJECTIVES**

Resume

The wave of civil (inter-state) conflicts that happened in the Middle East and North Africa since the 2011 (also known as “The Arab Spring”) and the continuation of military conflict in Iraq and Syria, generated the new developments for radical Islam, extreme wahhabism and global terrorism. Based in Al Qaeda and other Middle Eastern organizations, the new “demon” rose to threaten global peace and security: the so-called Islamic State of Iraq and Syria (Islamic State of Iraq and Levant – ISIS/ISIL). The ISIS, not only with its panislamist and Wahhabi ideology, but also with extremely violent actions, surpassed all known radical and extremist religious movements, even the Al Qaeda itself. Some of the results of the ISIS are: complete breakup of Iraq and Syria, but also spreading the danger of terrorism to other territories, even Europe and the Balkans. The article is aiming to explain the historical development and genesis of ISIS, its ideology, platform and strategy, and finally – its goals.

Keywords: *Islamic State of Iraq and Syria, ISIS, ISIL, Wahhabism, Islamic radicalism, terrorism, Balkans*

* Овај рад је примљен 24. новембра 2014. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције 12. децембра 2014. године.